

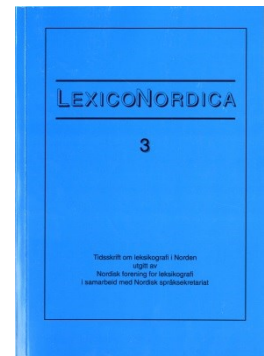
LexicoNordica

Forfatter: Birger Lohse

Anmeldt værk: Kåre Nilsson. 1994. *Norsk-portugisisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kilde: LexicoNordica 3, 1996, s. 243-257

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive>

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Birger Lohse

Kåre Nilsson: *Norsk-portugisisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget, 1994. X+594 s.. Pris 575,- n. kr.

The work under review, the revised and enlarged edition of Kåre Nilsson's Norwegian-Portuguese Dictionary, is the most comprehensive dictionary from a Scandinavian language to Portuguese and, probably, also one of the biggest encoding dictionaries to this language so far produced anywhere. It puts emphasis on the structural differences between the two languages, being particularly informative in the field of phraseology and idiomatic expressions. On all linguistic levels European Portuguese takes priority over the Brazilian variant.

Indledende bemærkninger

Den her anmeldte ordbog, Kåre Nilssons *Norsk-portugisisk ordbok* (herefter NPO), udgør en revideret og stærkt forøget udgave af forfatterens værk med samme titel fra 1979. Det var dengang et pionerarbejde i form af en offsettrykt, maskinskreven ordbog, der kom til at udfylde et længe følt behov for en seriøs ordbog til portugisisk, også i Danmark. Det produkt, som brugeren nu får i hænde, er det imponerende resultat af en erfaren leksikografs fortsatte virke. I elegant indbinding og med smuk klassisk typografi lægges der et meget overbevisende værk frem, ydedygtigt og lettilgængeligt på én gang.

Omslagsteksten oplyser, at NPO indeholder ca. 45.000 opslagsord, og at den rummer en mængde eksempler og idiomatiske udtryk. Dette sidste må, i betragtning af bogens helt overvældende rigdom inden for fraseologien, siges at være en pæn underdrivelse fra forlagets side. I omfang placerer denne anden udgave af NPO sig som den hidtil største ordbog mellem portugisisk og et skandinavisk sprog. Da det drejer sig om en aktiv ordbog, en indkodningsordbog, med kildesproget (norsk) som eksklusivt metasprog, er den formentlig også blandt de mest omfangsrige af denne ordbogstype til portugisisk i det hele taget, eftersom de store ordbøger fra hovedsprogene oftest sigter mod en portugisisk-talende målgruppe.

Anmeldelsen deler sig tematisk i to. Først gives en generel karakteristik af NPO som tosproglig ordbog, dels m.h.t. mere overordnede forhold, dels vedrørende diverse detailspørgsmål. På baggrund af NPO's prioritering af den europæiske variant af portugisisk behandler anmeldelsen derefter særlig de problemer, som fænomenet regional variation afstedkommer for den leksikografiske beskrivelse.

Generelle karakteristika

Makrostrukturelt er NPO enkelt opbygget, idet den, ud over ordbogsartiklerne på i alt 594 sider, blot omfatter en brugervejledning på knap fem sider. Der er således ingen grammatisk oversigt eller andre udenværker, hvortil der henvises på artikelniveau. Brugervejledningen består af lister over tegn og forkortelser, en gennemgang af principperne for opstillingen af det fraseologiske stof og diverse andre oplysninger. Efter almindelig leksikografisk konvention skelnes der i artiklerne typografisk mellem normal skrift, der bruges i målsprogets oversættelsesækvivalenter, og halvfed type, som er reserveret for lemma og for (i kursiv) kildesprogets fraseologi. Alle andre informationer, herunder kildesprogs-elementer, der optræder i forklarende parenteser, står i normal kursiv.

De seks anvendte typografiske tegn omfatter tilde, binde-, skille- og skråstreg, der tjener til afgrænsning og erstatning af ord eller orddele (fx "**afrikan**|er *m*, -**sk**"), samt parentes og henvisningspil. I oversættelsesækvivalenterne benyttes bindestreg uden forudgående afgrænsning vha. skillestreg, således at det overlades til brugeren at foretage den korrekte indsættelse af den udeladte orddele, fx "africano (*m*), -na (*f*)", "**adoptivbarn** *n* filho *m* adoptivo, -lha *f* -va", "**livstidsfange** *m* prisioneiro *m* perpétuo, -ra *f* -ua", men "**livstid**, **på** ~ perpétuo (fx *prisão p-ua*), *vitalício* (fx *renda v-ia*)", i enkelte tilfælde uden hjælp af bindestreg: "**ventilsete** *n* sede *f* da válvula (*pl* des das las)".

I stedet for distraherende koder, specialtegn, symbolske ikoner o.l. (en blomst for botanik og et tandhjul for teknik, bogstaver i grotesk for særlige sproglige registre etc.) benytter NPO udelukkende forkortelser, i alt ca. 140, skrevet i kursiv. Størstedelen vedrører specificering af fagsprogligt tilhørsforhold og semantisk-stilistiske præciseringer eller står for grammatiske termer. Disse er alle norske undtagen én ("*def*" for *pretérito definido*), som, en passant bemærket, ikke mere tilhører portugisisk grammatisk nomenklatur. Der er inkluderet forkortelser for tre regionale varianter af portugisisk: afrikansk, brasiliansk og europæisk (lusitansk) portugisisk (hhv. "*afr*", "*br*" og "*lus*"), og for et par målsprogsudtryk ("*ac*", "*alg*" og "*esp*" for hhv. *alguma coisa* 'noget', *alguém* 'nogen' og *especialmente* 'særlig'). I artiklerne forekommer derudover forkortelser af oversættelsesækvivalenter, der genoptages i skikkelse af forbogstav fulgt af punktum (fx "**abort** [...] **selvbestemt/ulovlig** ~ a. voluntário/clandestino").

Til forskel fra 1979-udgaven anvendes der ikke omløbende redaktion i form af underopslagsord, idet hvert lemma optræder med selvstændig indgang, bortset fra tilfælde som det allerede citerede "**afrikan|er** *m, -sk*", hvor opslagsordene umiddelbart følger hinanden. Det er en pladskrævende, men særdeles brugervenlig fremgangsmåde, der understreger bogens generelle præg af klarhed og overskuelighed. Til gengæld skal man, i hvert fald ud fra dansk kutyme, vænne sig til, at visse flerordsudtryk har egne opslag, selv om leddene skrives adskilt, alfabetiserede efter det første led, fx "**av gårde**" (med henvisning fra "gård"), "**De forente nasjoner**" (og "**forente nasjoner, De**"), "**etter som**" ('efterhånden som', der også figurerer under "**etter 2**"), "**i stand**" (med henvisning fra "stand", hvor der er andre udtryk med "i" og "stand"), "**så godt som**" (også under "godt"), "**så nær som**" (uden specifik henvisning).

Der synes kun at forekomme ganske få trykfejl i NPO. Af disse og andre formelle småfejl findes bl.a. følgende. Under "**adgang**" er i udtrykket (*med*) ~ *kjøkken* også badeværelset kommet med i oversættelsen: "com serventia de cozinha/de quarto de banho". Kursiv mangler ved genusangivelse af "**adressat**". Der er stavfejl i "instrucções" (under "**bruksanvisning**") og "práctica" (i "**bruksverdi**"), der skrives uden *c*, både i Portugal og i Brasilien. Tilde til genoptagelse af lemma mangler i "**bry** [...] *få/ha med*". I "**gjest**" er ("*fig*") trykt med fed kursiv. Ved at blive skrevet med stort sættes i artiklen "**gud 1**" *diabo* ('djevæl') på linie med *Deus* ('Gud'). I "**forbryte**" mangler det initiale *f*-. I "**se** [...] *vi får* ~ (*på det*) [...] vamos a ver" skal der ikke være præposition ("*a*") i det portugisiske udtryk. I oversættelsen til "**sentrallås**", "fecho centralizado" er *-a-* foran "*-do*" smuttet væk.

Grammatiske og fonetiske oplysninger

De grammatiske oplysninger vedrører primært genus og numerus, der meddeles både for norsk og portugisisk, herunder også særlige pluralis- og femininumformer i portugisisk, fx "*carácter m (pl caracteres)*" og "*filho m adoptivo, -lha f -va*" og tilsvarende eksempler nævnt ovenfor. Et specialtilfælde som *cais* ('kaj'), der har samme form i pluralis, er uomtalt under "**kai**", men anføres under "**brygge 1**" som ("*pl = sg*").

NPO informerer også om modusbrug. Det gælder ikke blot oplysninger om konjunktiv, hvis udbredte brug i portugisisk udgør en af de mærkbare strukturelle forskelle til de skandinaviske sprog, men også om indikativ, hvad der er noget mere usædvanligt i ordbogssammenhæng. Det er således en prisværdig service, når det fx om kompletivsætninger efter ækvivalenter til "**forekomme**" oplyses, at de får indi-

kativ: "*det ~r meg att* parece-me/afigura-se-me que (+ *ind*)", og når det ved "**kanskje**" ('måske') gøres klart, at modusbrugen veksler ikke blot afhængigt af, hvilket udtryk der anvendes, men også (ved *talvez*) af, hvilken position verbet indtager:

talvez (+ *konj el ind* + *talvez*), *se calhar* (+ *ind*), *pode ser que* (+ *konj*)

Tilsvarende hjælpes brugeren godt på vej i artiklen "**dem**", der klart søger at forebygge den fælde, som kan ligge i semantisk parallelle konstruktioner, der har divergerende syntaktiske konsekvenser: "*det er ~ som* (= *det finnes folk som*) *há quem* (+ *konj*), *há pessoas que* (+ *ind*)".

Det siger dog sig selv, at de grammatiske oplysninger vanskeligt kan være deskriptivt udtømmende i en standardordbog som NPO. Modusangivelserne vedrørende konjunktionen *se* i artiklen "**hvis**" må således forudsætte, at brugeren har et sådant kendskab til portugisisk, at han/hun ikke tolker informationen "(+ *fut konj om eventualitet*)", som om der nødvendigvis skal forekomme futurum konjunktiv efter *se* i denne situation. Den implicitte pointe er derimod, at det ikke går an at anvende præsens konjunktiv (der ellers benyttes efter andre betingelseskonjunktioner som *caso* og *a não ser que*), men netop kun futurum konjunktiv, også i nutidskontekster. I datidige sammenhænge er futurum konjunktiv til gengæld umulig efter *se*, og i stedet optræder imperfektum konjunktiv. Vildledende bliver det imidlertid, når det i samme artikel meddeles, at *se não* ('hvis ikke') tager indikativ. Denne modus kan udmærket forekomme efter *se*, men hvis den omtalte "eventualitet" gør sig gældende, dukker også her futurum (eller imperfektum) konjunktiv op, hvad enten der følger *não* eller ikke.

Oplysninger om målsprogets udtale finder almindeligvis ikke plads i indkodningsordbøger, men NPO indeholder dog i ny og næ information om portugisisk i så henseende. Det sker ikke gennem egentlig fonetisk transskription, men ved anvendelse af den ortografiske form af bogstavernes navne på portugisisk, fx i "*abc (utt á-bê-cê)*" og i artiklen om bogstavet A: "*a (utt á)*", hvor "*utt*" står for 'udtales'. Sjovt nok benyttes samme fremgangsmåde ikke ved E og O, hvor den portugisiske ækvivalent kun angives med bogstavets navn "*é*" og "*ó*". (Apropos alfabetet: de portugisiske bogstaver A, C og D er ikke femininum, men maskulinum som alle de øvrige; navnene på L, M og N skrives ikke med accent aigu; bogstavet Q bør tages med, selv om det ikke bruges i norsk, således at brugeren får adgang til den ikke helt uvigtige oplysning, at dette bogstavs navn er *quê*, udtalt [ke], og ikke [ku], der på portugisisk betegner en vis tendentielt tabuiseret legemsdel.)

Oversættelsesdelen

Der opereres med en ganske simpel semantisk hierarkisering blandt oversættelsesækvivalenterne. Den generelle betydning gives først, og diverse særbetydninger er derefter opført sideordnet, adskilt fra hinanden og fra den generelle (umarkerede) ækvivalent ved hjælp af semikolon. De forskellige betydninger karakteriseres ved et forklarende synonym eller anden form for præcisering, ligesom de af og til er forsynet med illustrerende eksempler. Samme oversættelsesækvivalent kan selvsagt forekomme i flere tilfælde, således som i følgende repræsentative eksempel:

gå ir, andar, caminhar (*til fots a pé*); (~ *sin vei*) ir-se embora, partir; (*forløpe*) (de)correr, passar; (*fungere, virke*) funcionar; (*ha avgang*) partir, sair; (*om tid*) passar(-se) (*fx passaram(-se) alguns dias*); (*om motor etc = være i gang*) estar em andamento; (*være i drift*) estar em serviço; (*være i trafikk*) circular; (*være mulig*) ser possível, poder-se fazer; (~ *bra/godt*) dar/bater certo; (*slukne*) apagar-se, extinguir-se; (*svikte, om lyspære/sikring*) ir-se abaixo, fundir-se; (*bli solgt*) vender-se, ter saída

De foreslåede oversættelsesækvivalenter af de norske ord og udtryk er altovervejende netop egentlige oversættelser, sjældent parafraserende forklaringer, og de fremviser et genuint idiomatisk præg. Dette kommer ikke mindst til syne i den righoldige fraseologi. Forklaringer eller forklarende tilføjelser, som det vil være kluntet at indsætte i en given tekstsammenhæng, finder man dog i enkelte tilfælde. I udtrykket "possessivo (falando-se de pais)", svarende til 'besidderglad (om forældre)', der gives som ækvivalent for "**overbeskyttende**", tjener det i parentesen inkluderende således snarere som metaleksikografisk kommentar for portugisisksprogede brugere af NPO end som del af en aktualiserbar oversættelse, og i "atraente de ponto de vista sexual" ('tiltrækkende fra et seksuelt synspunkt'), for "**sexy**", ville *atraente* alene formentlig være tilstrækkeligt til at sikre en adækvat oversættelse. Udtryk som "ficar à espera que as coisas melhorem", for "**bli sittende med hendene i fanget**", og "complicações daí resultantes", for "**komplikasjon [...] tilstøtende ~er**", lyder en anelse konstrueret; det første svarer vel til *ficar a ver navios*, og det andet kunne måske kunne gengives blot med *sequelas*. I "**like [...] ~ lite** tão pouco" med eksemplet "todas eram tão pouco bonitas" ('alle var lige lidt pæne') ville man nok også på portugisisk vælge en positiv udtryksform, så man helt slap for "tão pouco": *todas eram iguais de feias* ('alle var lige grimme'). Som

forslag til oversættelse af "**utålmodighet** [...] *beherske/stagge/tøyle sin* ~" virker "habituar-se a saber esperar" (egentlig 'vænne sig til at kunne vente'), også konstrueret; i øvrigt rammer *ter paciência* (egtl. 'have tålmodighed') vel bedre end "saber esperar" det norske udtryks betydning?

NPO medtager også egennavne, særlig toponymer og institutionsbetegnelser. Det komplicerede spørgsmål om brug af bestemt artikel ved stednavne synes i det store og hel løst korrekt. Fra p. 60 kan således citeres "Castela" ('Castilien') og "Cuba", som anvendes uden artikel, når der ikke følger attributivt led, men "a Catalunha" ('Catalonien'), "o Chile", "a Colômbia", "o Coliseu" ('Colosseum'), "a Córsega" ('Corsica') og "a Costa Rica", hvor den bestemte artikel under (næsten) alle omstændigheder skal med. Hvad angår de store syd- og vesteuropæiske lande, England, Frankrig, Italien og Spanien, hvis navne driller ved – i Portugal – at kunne benyttes både med og uden bestemt artikel, giver NPO "a Inglaterra" og "a França" uden yderligere kommentarer, d.v.s. som om de tilhørte gruppen af landenavne, der altid skal have bestemt artikel. Derimod er "a Itália" udbygget med "*fra/i* ~ de/em Itália", hvilket lader forstå, at artiklen ikke bruges efter præposition, hvad der ikke nødvendigvis er tilfældet, da *da/na Itália* også kan siges. Ved Spanien fås den mest præcise oplysning ved, at den bestemte artikel er sat i parentes: "(a) Espanha", samtidig med, at det eksplicit specificeres, at den oftest udelades efter præposition.

Adjektiver og adjektiviske afledninger til stednavne er et endeløst område. NPO bringer mange sådanne adjektiver til lande- og provinsnavne, men – naturligt nok – forholdsvis få navne på byer og disses adjektiver. Landet Rumænien er nævnt ("**Romania** a Romênia"), men et adjektiv svarende til dansk *rumænsk* (portugisisk *romeno*) synes at mangle, idet "**romansk**" ud fra oversættelsen ("românico") svarer til det tilsvarende ord på dansk. Af bynavne og adjektiver hertil finder man fx "**Lisboa**; *fra* ~ lisboeta, de Lisboa, alfacinha" (hvor det sidste, der egentlig betyder 'salatæder', burde forsynes med en stilistisk markering af uformelt sprog) og "**London** Londres; *fra* ~ londrino, de Londres". Fraværende er derimod *Porto*, med adjektiverne *portuense* og *tripeiro* (uformelt, 'indvoldsæder'), *Rio de Janeiro*, med *carioca* (fra byen Rio de Janeiro) og *fluminense* (fra delstaten af samme navn), og *São Paulo*, med *paulistano* (fra byen) og *paulista* (fra delstaten).

Repræsentativitet

Hvad angår ikke medtagne ord og udtryk, er man som dansksproget anmelder nødt til udvise forsigtighed over for en norsk ordbog. Selv om

norsk og dansk har mange lighedspunkter, findes den dansk-norske ordbog desværre ikke, der skal til for med sikkerhed at konstatere, om en givet glose eller betydning, som en dansktalende måtte savne, faktisk ikke er medtaget, fordi udtryk eller indhold er anderledes på norsk end på dansk. Det legendariske eksempel på norsk-dansk betydningsuoverensstemmelse, "**rar**", giver i NPO (selvfølgelig) oversættelserne "esquisito, estranho, extraordinário" ('mærkelig', 'sær' etc.), og ikke fx "simpático", der ville svare til ordets danske betydning. Termen "**russ**" oversættes med "finalista do liceu", der dækker den norske betydning af gymnasiast, der er ved at tage eller har taget studentereksamen, men ikke det danske *rus* ('studiestarter'), på portugisisk *calouro* (eller *caloiro*). Således har NPO "**barsel**" og tre sammensætninger hermed, men ikke fx *barselsorlov* (eller *orlov*), der står for et begreb, som givetvis må have et udtryk på norsk, men hvis tilstedeværelse anmelderen ikke umiddelbart er i stand til at kontrollere. Blandt (formentlig) konstaterbare lakuner o.l. kan dog nok udpeges følgende:

Under ordet "**asfalt**" mangler *alcatrão*, der bruges i Portugal, ligesom det afledte verbum "alcatroar", der anføres ved "**asfaltere**". I "**borgerlig** civil; (*middelklasse*~) burguês" er den politiske betydning, hvis portugisiske ækvivalent ville være *de direita* ('højre-'), ikke dækket. Ved "**brosje**" bør anføres *alfinete* og *pregadeira*, ud over "broche", der er efterhånden er tabuiseret. For "**elevator**" benyttes i Portugal *ascensor* ved siden af "elevador" (der i Lissabon også står for 'kabelsporvogn'), og "**flaskeåpner**" kan også hedde *tira-cápsulas*. Termen *pescado* ('fiskefangst') er ikke at finde under "**fisk**" eller "**fangst**". Ved "**godtgjøre**" og "**godtgjørelse**" mangler *ressarcir* hhv. *ressarcimento*, der ikke er ualmindelige. For "**hushjelp**" er *mulher a dias* (nævnt under "**rengjøringsassistent**") en god oversættelse i Portugal, svarende til *diarista* i Brasilien; for "**høyt Teknologi**" kan også bruges *tecnologia de ponta*, og til "**håndtere**" *manusear*, parallelt til det heraf afledte substantiv "manuseio", som anføres under "**håndtering**". De to oversættelsesækvivalenter til "**kompromissløss**" er ikke synonyme, og kun "intransigente" dækker ordets danske betydning ('stejl', 'ubøjelig'), medens "sem compromissos" betyder 'ubunden', 'uden aftaler' eller 'uden forbindende'. For "**ligningsvesen**" kunne *repartição de finanças* være en mulig oversættelse i Portugal, og for "**motorsykel**" kan også (mere uformelt) bruges *mota*, i Brasilien også *motoca*. Ved fx idrætsanlæg hedder "**omklædningsrum**" *balneário* i Portugal. Under "**person**" oversættes "**juridisk** ~" med "entidade jurídica", men kan direkte gengives med *pessoa jurídica*, der i Portugal specificeres som *pessoa colectiva*, hvis det drejer sig om et selskab, og *pessoa singular*, når det er et individ. For "**scooter**" gives bl.a.

ækvivalenten "motoreta", der vel snarere svarer til en knallert, på norsk *moped*, hvor NPO også har ordet, som i øvrigt kun bruges i Portugal; i Brasilien siges *motoneta*. Under "**seddelomløp**" er "circulação de notas" ikke synonym med "massa monetária", der står for 'pengemængde' (også *meios de pagamento*). Til "**sekund**" og "**øyeblikk**" kunne under "*på et ~*" og "*på mindre enn et ~*" tilføjes *num piscar de olhos* og vel også *na hora*. For "**selvfinansiering**" er *autofinanciamento* nok en heldigere oversættelse end "autonomia financeira", til "**selvforsyning**" i økonomisk betydning passer *autarcia* godt; under "**sette ut**" mangler *despejar* som den juridiske gløse. For "**tak**" findes, når det specifikt drejer sig om taget på en bil, ordet *tejadilho*, i Brasilien *capota*. Appellativet "**tivoli**" gengives med "parque de diversões"; termen *feira popular* ville for en portugiser nok give de helt rigtige associationer. Ordet "**tjener**" oversættes med "criado", men har brugeren behov for at oversætte vokativ (*Tjener!* – som måske kun er en dansk usus?), kan han/hun ikke ty til *Criado!*, hverken i Portugal, hvor det hedder *Se faz favor!* eller *Faz favor!*, eller i Brasilien, hvor man, hvis det drejer sig om restauranter m.v., siger *garçom*, både i om- og tiltale. Til "**utsalg**" i den i NPO anførte betydning 'billigsalg' svarer vel, i Portugal, også termen *rebaixa*.

Regional variation i portugisisk

Det for portugisisk leksikografi så intrikate og langt fra afklarede problem med geografisk betinget variation må i en bilingval standardordbog begrænses til først og fremmest at angå afvigelserne mellem den europæiske og den brasilianske variant af sproget. Dels stiller spørgsmålet sig om den ortografiske norm, der er forskellig i Portugal og i Brasilien, dels er der afvigelser inden for ordforråd og fraseologi og af syntaktisk og semantisk karakter mellem sprogbrugen i de to lande (herefter benævnt P. og Br.). Ortografien er søgt uniformiseret i den seneste reform, der er på vej til at blive gennemført (og som NPO ikke har kunnet tage højde for), men der vil stadig være forskellig praksis i nogle detaljer. Portugisisk i Afrika følger normen i P., men udgør ellers ikke en så ensartet størrelse, at man i streng forstand kan tale om "afrikansk portugisisk" som andet end en samlebetegnelse for sproglige fænomener i et eller flere af de fem lande (Angola, Moçambique, Kap Verde, Guinea-Bissau og São Tomé e Príncipe), der har portugisisk som officielt sprog.

I NPO er der truffet det fundamentale strategiske valg at give forrang til europæisk portugisisk. Det hedder i brugervejledningen (p. x), at der medtages ord og udtryk typiske for brasiliansk sprogbrug, så-

fremt de tilsvarende i europæisk-portugisisk ikke (eller sjældent) finder anvendelse i Br. Det gælder endvidere, at det brasilianske stof markeres eksplicit som sådant i form af en regional specifikation: "(*br*)". En tilsvarende procedure gennemføres for eventuelle afrikanske varianter. De i P. anvendte ord og udtryk udgør derimod "default"-muligheden, og de fremstår derfor som regionalt umarkerede. NPO meddeler udelukkende europæisk-portugisisk ortografi, undtagen i særbrasilianske ord og udtryk, og brugeren må derfor selv foretage den nødvendige adaptering til brasiliansk norm i de tilfælde, hvor kun stavemåden er forskellig.

Modellen for repræsentation af regional variation i NPO bliver således: Hvis ingen regional markering, så er det givne ord eller udtryk brugbart overalt i den portugisisktalende verden; hvis en regional markering specificerer et senere ord eller udtryk, så anvendes de(t) foregående ikke (eller sjældent) i det pågældende område. Regional markering vil i praksis sige brasiliansk portugisisk, eftersom de afrikanske særformer er ganske fåtallige. Det følgende eksempel, der (uden genusmarkering) gengiver oversættelsesækvivalenterne til "**buss**", er repræsentativt for NPO's metode:

autocarro, camioneta; (*br*) ônibus; (*afr*) machimbombo

De to første og umarkerede ækvivalenter angives som gangbare i europæisk portugisisk (med betydning af 'bybus' hhv. 'rutebil'), men ikke i brasiliansk eller afrikansk portugisisk, hvor i stedet den tredje resp. den fjerde ækvivalent anvendes. Tilsvarende i fx "**buss**holdeplass *m* paragem de autocarros/camionetas; (*br*) parada de ônibus", hvor det første, umarkerede udtryk – gennem markeringen på det næste – vises som ikke (eller mindre) anvendeligt i Br., der i stedet benytter det andet. Som i andre sammensætninger med "buss" nævnes den afrikanske variant ikke, og brugeren må vel så konkludere, at det går an at benytte det umarkerede udtryk i det portugisisktalende Afrika, da det andet er specificeret som særskilt for brasiliansk portugisisk.

Alternativ markering af regionale varianter

I enkelte tilfælde afviges der i NPO fra den vedtagne fremgangsmåde, hvad angår markering af regional variation, således at også det i P. benyttede udtryk markeres eksplicit, ikke kun de i Br. og Afrika forekommende. Der synes dog ikke være nogen substantiel forskel på disse situationer og de to førnævnte model-eksempler. Markering af europæisk portugisisk (med "(*lus*)") finder sted i fx "**etternavn** *n* (*lus*) apelido, (*br*) sobrenome *m*", "**fotgjenger** *m* (*lus*) peão *m*, (*br*) pedestre

m", "**slakterbutikk** *m (lus)* talho, (*br*) açougue *m*", "**vindusutstilling** *m (lus)* montra *f*, escaparate(s) *m(pl)*, (*br*) vitrina" og "**økenavn** *n (lus)* alcunha *f*, (*br*) apelido *m*". Denne alternative, men mere omstændelige metode til præcisering af regional variation, ville nok principielt være at foretrække i alle tilfælde, da den indebærer bedre mulighed for entydig information. Et par eksempler kan illustrere problematikken:

I "**kø** *m* bicha, fila *f* de espera, (*br*) fila (de espera); (*av kjøretøyer*) fila, caravana *f* de veículos" fås en egentlig unødvendig gentagelse af samme glose, "fila", der – som det ses – er brugbar både i P. (også uden "de espera") og i Br. Da den prekære term ikke er "fila", men derimod "bicha", som det ikke går an at benytte i denne betydning i Br., hvor ordet er slang for 'homoseksuel', kunne en enklere løsning på markering af regional variation i dette tilfælde være kun at specificere "bicha", nemlig med "*(lus)*", men at lade "fila (de espera)" stå umarkeret. Tilsvarende i artiklen "**jente**", der har følgende oversættelsesækvivalenter: "rapariga, menina, (*br*) moça, garota *f*; (*fam*) tipa, gaja". Der er ikke noget i vejen for også at anvende "menina" i Br. eller "moça" i P., selv om den præcise aldersmæssige definition kan variere (jf. dansk 'pige'), medens "rapariga" i Br. har fået betydningen 'prostitueret'. Det er derfor ikke mindst dét ord, som det gælder om at få ordbogsbrugeren til ikke at tage i anvendelse i den forkerte sammenhæng. Med en specificering af regional variation, der stiller varianterne lige, ville i stedet "rapariga" blive markeret som kun gangbart i P. (eventuelt netop med restriktionen "kun" som tilføjelse til "*(lus)*"), til forskel fra "menina" og "moça" uden markering og "garota" med "*(br)*". (Af de familiære udtryk er "gaja" eksklusivt for P., medens "tipa" har en mere nedsættende klang i Br.).

Ortografiske og grammatiske divergenser

Som nævnt anfører NPO alene europæisk-portugisisk retskrivning. Den ovenfor omtalte adaptering til brasiliansk skrivemåde kan dreje sig om majuskelbrug (fx i månedernes navne, som i P. skrives med stort, men i Br. med lille), og accenter, hvor en accent aigu foran nasalkonsonant i P. modsvares af en accent circonflexe i Br. (fx *académico* og *agrônomo* vs. *acadêmico* og *agrônomo*). I andre tilfælde er accentueringen mere uforudsigelig: det hedder fx *estômago* ('mave'), *fêmea* ('hun(dyr)') og *café* både i P. og Br., men *bebé* ('baby'), *comité* i P., *bebê* og *comitê* i Br. Forskellig skrivemåde har også ord med *gu* eller *qu* foran *e* eller *i*. Her benyttes trema i Br., men ikke i P., til at angive, at *u* skal udtales, fx i *lingüística* (Br.), *linguística* (P.), udtalt med [-gwi-], til forskel fra den hyppigere ortografiske funktion blot at signalere klusil udtale af *g* og *q*.

fx i *guitarra*, med [gi-]. En anden ortografisk forskel hidrører fra de "stumme", men etymologisk berettigede konsonantgrafemer *c* og *p*, der (endnu) bibeholdes i europæisk portugisisk med den primære ortoepiske funktion at angive "åben" udtale af den foregående ubetonede vokal. Dette er irrelevant for udtalen i Br., hvor disse konsonanter derfor ikke skrives: *abstracção* og *abstracto* i P. vs. *abstracção* og *abstrato* i Br., *adjectivo* (P.) vs. *adjetivo* (Br.), *tecto* ('tag') i P. vs. *teto* i Br., *optimismo* og *ótimo* ('fremragende') i P. vs. *otimismo* og *ótimo* i Br. Desværre kan man ikke blot automatisk slette det "overflødige" bogstav og derved gå fra ortografien i P. til ortografien i Br. Det hedder fx *espectáculo* ('skuespil') i P. og *espetáculo* i Br., parallelt til de foregående eksempler, men *espectador* ('tilskuer') i begge lande, trods forskellig udtale, idet *c*'et, der er "stumt" i P., faktisk udtales i Br., hvor det derfor også skrives.

NPO's valg kun at medtage den euro-portugisiske variants ortografi er forståeligt, først og fremmest af pladshensyn, men det tvinger den bruger, der ønsker at anvende den brasilianske norm, til ekstra opslag i en anden ordbog for at checke skrivemåden, når der kan være tvivl. Og for den mindre øvede kan tvivlen også bestå i netop ikke at kunne overskue, hvornår der måtte være tvivl. Særlig slemme er helt uforudsigelige tilfælde som oversættelserne til "**fukt**", "**fuktig**" etc., hvor der i P. skrives med initialt *h*-, men ikke i Br. (til forskel fra andre ord med "stumt" *h*); her har NPO "*humidade*", ikke *umidade* (etc.). Tilsvarende ækvivalenterne til "**jugoslav**", "**Jugoslavia**" etc., der i P. har *j*-, men i Br. *i*- ("*Jugoslávia*" vs. *Iugoslávia*). I talordene 16, 17 og 19, der har forskellig form i P. og Br., giver NPO kun ved 16 den brasilianske variant, men ikke ved 17 og 19.

På det grammatiske plan sætter NPO's europæisk-portugisiske prioritering sig igennem ved, at oversættelserne af udtryk med 'du' selvfølgelig benytter 2. person singularis. Brugere, der ønsker at anvende brasiliansk variant, kan uden større besvær transformere verbet til 3. person, også når det drejer sig om tiltale. Netop tiltaleformerne i portugisisk udgør et vanskeligt felt at håndtere, også leksikografisk. Mangfoldigheden i europæisk portugisisk, hvad angår høflig (eller bedre: ikke-uformel) tiltale, får man et indblik i gennem artiklen "**De**", der præsenterer brugeren for ækvivalenterne "*o senhor, a senhora*" og "*Vossa Excelência*" samt (med kommentaren "*upersonlig, ofte litt nedlatende*") også "*você*". Det ville sprænge rammerne for en almindelig ordbogsartikel at redegøre for de øvrige mulige paralleller til "**De**" (brug af *o senhor* plus titel, brug af navn, med forskel mellem kønnene m.h.t. for- og efternavn, etc. etc.); men blot mellem *o senhor* og *a senhora* på den ene side og *Vossa Excelência* på den anden findes der et pragmatisk skel, der gør, at de ikke uden videre kan sidestilles.

Hvad angår brasiliansk portugisisk, er situationen simplere, og den leksikografiske opgave lettere at løse: Til "De" svarer *o senhor* (og *a senhora*), til "du" derimod *você*, som i Br. ikke er belastet med de konnotationer, som ordet kan have i P. NPO registrerer under "**du**" imidlertid udelukkende "tu", der bruges i P., men kun i meget begrænset omfang i Br. (og i standardsproget med konnotationer), hvor netop *você* er den oplagte ækvivalent til "du". Samme praksis følges naturligt nok under "**dig**", hvor NPO også lader forholdene i brasiliansk portugisisk uomtalte. Som objekt kan *você* ikke bruges i P., men udmærket i Br., hvor de i artiklen anførte former ("te" og "ti") også benyttes, især i talesproget, som alternativer til *você*. Den oblique form til "De", *Dem*, mangler til gengæld i NPO (det bruges måske ikke i norsk?). Såvel "**de**" som "**dem**" og "**deres**" (med lille) forekommer, og også genitiven "**Deres**" af "De" (med stort). Det ser derfor ud til, at den vigtige oplysning, at man i P. bruger *si*, præpositionsformen af det refleksive *se* 'sig', i tiltale som oplagt oversættelse af "Dem", fx i *isto é para si* 'dette er til Dem', heller ikke er kommet med. Under "**deres**" (med lille) gives for 2. person "vosso" ('jeres'), der bruges i P., men ikke i Br. (bortset fra kirkeligt sprog og andre særlige registre), hvor *de vocês* er den normale udtrykform. Ved "**dere**" er ækvivalenten "vocês" ('I', 'jer'), anvendelig både i P. og Br., og den i store dele af P. stadig anvendte (ældre) form *vós* nævnes ikke.

Brasilianske specialiteter

Som et beskedent supplement til de fænomener inden for regional variation, som NPO registrerer, er her afslutningsvist samlet nogle ord, udtryk og betydninger, hvor den brasilianske variant skiller sig ud fra europæisk portugisisk. Kommentarerne, der forhåbentlig kan være forfatteren til nytte ved den "neste korsvei", som han i forordet ser frem til, er ordnet alfabetisk efter opslagsord og omfatter iagttagelser om stort og småt fra NPO's knap 600 sider:

"**absolutt**" som adverbium ("absolutamente") har bekræftende betydning i P., men nægtende i Br. (= 'absolut ikke', 'bestemt nej' o.l.); "**adamsæble**": også *pomo-de-adão*, i Br. tillige *gogó*; "**AIDS**": "SIDA" bruges i P., *AIDS* i Br.; "**antikvar(bokhandler)**", "**antikvariat**": "alfarrabista" er ukendt i Br., hvor *antiquário de livros* eller, især, *sebo* benyttes; "**asparges**": i Br. foretrækkes formen med *asparago*, til forskel fra "**espargo**" i P.;

"**badedrakt**": i Br. *roupa de banho* eller *maiô* (kun for kvinder); "**barnehage**": "infantário" ('vuggestue') og "jardim-escola" ('børnehave') bruges ikke i Br., hvor det første også kan hedde (*escola*) *maternal*, og det sidste også *jardim de infância*, ligesom i P. (hvor også (*escola/colégio*) *infantil*); "**billett**": "bilhete" i P., men *entrada* eller *ingresso* i Br. til teater, sportsarrangementer m.v. og *passagem* til transport; "**billettkontor**": "bilheteira" i P., men *bilheteria* i Br.; "**bordlampe**": i Br. *abajur*; "**borgermester**": i Br. *prefeito*; "**bruger**"; i Br. *usuário*; "**brun**": det gængse ord i Br. er "marrom"; "**brunkull**" – "lignite": i Br. foretrækkes i kemiske termer på *-ite* endelse på *-a*, fx *grafita* 'grafit', men for *lignita* (eller *linhita*) er opstået formen *linhito* (femininum);

"**detaljhandel**", "**detaljhandler**": i Br. bruges termen *varejo* og afledninger heraf (*comércio a/no varejo*, *varejista*); "**diesel**": "gasóleo" kun i P., i Br. (*óleo*) *diesel*; "**direkte**", om radio og tv: i Br. *ao vivo*; "**dusj**", "**dusje**" (1 og 2): formen "duche" anvendes ikke i Br., derimod *chuveirada* (*tomar uma chuveirada*) og *banho de chuveiro*;

"**finansdepartement**" (og "**finansminister**"): i Br. *Ministério* (og *Ministro*) *da Fazenda*; "**fotokopi**", "**fotokopiere**": i Br. især *xerox*, *xerocar*; "**fruktsaft**": i Br. *suco*; "**fryseboks**", "**fryser**": i Br. *congelador horizontal*;

"**gode**" i betydningen 'fordel', 'frynsegode': i Br. er *mordomia* den præcise gløse; "**godt**": *den/det hadde du bare ~ av*: i Br. *bem feito!*; "**holde seg**" ~ (om personer): i Br. også *ainda valer meia sola*; "**godtatt**": i Br. er det uregelmæssige participium af verbet *aceitar* med *-o*, *aceito*, til forskel fra "aceite" i P.; "**gulvteppe**": "alcatifa" ('væg til væg tæppe') hedder i Br. *carpete* (som i P. er et større, løstliggende tæppe); "**gård**" ('bondegård'): i Br. *fazenda* (eller *sítio*, hvis mindre);

"**hallo**" hedder i Br. *alô*, i betydningen 'hej' også *oi* og *oba*; "**hulkapsel**": i Br. *calota*; "**hodepute**" er i Br. kun *travesseiro*, ikke "almofada"; "**håndvask**" (genstanden, ikke processen): i Br. *pia*;

– "**identitetskort**": i Br. *carteira de identidade*; "**innkjøring** [...] ~ **forbudt**": *contra-mão* i Br.; for "**i stykker**": "avariado" og "avariar" (*gå ~*) i normal daglig betydning bruges *quebrar*, *entra em pane* eller *dar o prego* i Br. (hvor "avariar" nærmest svarer til 'havarere');

"**K**": "capa" er kun i P. bogstavets navn; "**kanskje**": "se calhar" er typisk for P. og høres næppe i Br.; "**kartotek**": i Br. *fichário*; et ord for "**kjeller**" karakterisk for Br. er *subsolo* for 'kælleretage'; "**kjøleskap**": i Br. *geladeira*, medens "frigorífico" betyder 'kølehus'; "**kommune**": i Br. betegner "autarquia" mere end en kommune, og "concelho" bruges ikke; "**kontroll**" i Br. *controle*; "**kopp**": "chávena" er i Br. en *tekop*; i "~ **kaffe**" er de anførte udtryk eksklusive for P.: "bica" (i denne betydning) svarer i Br. til *café expresso* eller "cafezinho" (der ikke er

sædvanlig i P.) og "calão" (glas kaffe med mælk) hedder *média* i Br.; "**kran(bil)**": "guindaste" er OK i Br., men ikke "grua", der kun anvendes i P. (hvor det også hedder *reboque*); "**København**": "Copenhaga" bruges udelukkende i P., medens *Copenhagen* er gangbart både i Br. og (stadig mere) i P.;

"**lagerbeholdning**", "**lagre**" og "**lagring**": i Br. *estoque*, *estocar* og *estocagem*; "**lampeskjerm**": i Br. *quebra-luz* ("abajur" betyder 'bordlampe'); "**leilighet**": i Br. kun "apartamento", medens "andar" er 'etage' (som også i P.); "**livredder**": *salva-vidas* i Br.;

"**man**": "uma pessoa" er typisk for P., i Br. evt. *a pessoa* (eller de i NPO omtalte andre udtryksmåder som brug af reflektivpronomet *se*, 'sig', etc.); "**mindre**": "mais pequeno" går ikke an i Br., hvor "menor" anvendes også om konkret størrelse; "**Moskva**": "Moscovo" hedder i Br. *Moscou*; "**muggen**" ('sur', 'vred'): i Br. *enjoado*; "**mun**", *være stor i ~en*: i Br. *ser faroleiro*; "**mynt**", *betale i/med klingende ~*: i Br. *pagar em metálico/numerário*; "**MVA**" ('moms') i Br. *ICMS (= imposto sobre a circulação de mercadorias)*;

"**NATO**": den korrekte portugisiske forkortelse "OTAN" bruges især i Br., medens man i P. anvender den engelske (i femininum, *a NATO*);

"**overdra**", "**overdragelse**": i Br. *traspasar*, *traspasse*;

"**parkere**": "arrumar" og "aparcar" kun i P., "estacionar" også i Br. (og *parquear*); "**pengelens**": i Br. (også *duro*, *liso*, *na lona* (uden "-s")); "**pensjon** [...] (*alders~*)": "reforma" bruges i Br. for militærfolk, ellers *aposentadoria* (som NPO har under "**pensjonsalder**"); "**pepper**": "pimenta" betyder i Br. 'chilipeber', og almindelig sort peber hedder *pimenta-do-reino*; "**politistasjon**": i Br. *delegacia de polícia*, "esquadra" kun i P.; "**pulterkammer**": i Br. *depósito*, *despensa* eller *quarto de guardados*, men "arrecadação" kun i P.; "**polak**", "**polsk**": i Br. *polonês*, ikke "polaco" (og slet ikke i femininum, "-ca", der bl.a. betyder [udenlandsk] prostitueret); "**pose**": i Br. bruges *sacola* i betydningen 'indkøbspose'; "**pølse**": "salsicha", der (med varianten *salchicha*) bruges i P., svarer i Br. bruges til *lingüiça* for samme spise;

"**regning**" (dokumentet) "factura" svarer i Br. til *nota (fiscal)*; "**rutebilstasjon**": standardtermen i Br. er *rodoviária*;

"**selvmål**": *autogolo* i P., *gol contra* i Br., snarere end "golo/(br)gol *m próprio*"; "**seks**": for at undgå forveksling med *três* bruges i Br. *meia(-dúzia)* for "seis" i telefonsprog o.l.; "**servicestasjon**": i Br. *posto de gasolina*; "**sentrum**": "baixa" kun i P.; "**skinke**": "presunto" hedder *presunto cru* i Br. "fiambre" *presunto* ('kogt skinke'); "**skudd**": "chuto" i P., men *chute* i Br.; "**sovevogn**" i Br. *vagão-leito*; "**spotsk**", "**spotte**" (etc.): i Br. (også) *gozador*, *gozar*; "**sted**": "sítio" benyttes i denne

betydning kun i P., men betyder i Br. især '(lille) landejendom/(bonde)gård';

"**tale**", *ikke ~om!* i Br. typisk *de jeito nenhum!*; "**tegniserie**": i Br. bruges kun udtrykket "história em quadrinhos", ikke "história aos quadrinhos"; "telefonsvarer": i Br. *secretária eletrônica*; "**turné**": "digressão" kun i P., men i Br. *turnê*;

"**undergrunnsbane**" i Br. *metrô*, ikke "metro"; "**utstede**" ("**utsteder**" etc.) om pas m.v.: i Br. også *expedir (expedidora)*;

"**ved**": i Br. bruges *ao lado de* i st. f. "ao pé de" (egtl. 'ved foden af'), der er typisk for P.; "**veibom**": i Br. *pedágio* eller *rodágio*; "**veikant**": i betydningen 'rabat' bruges i Br. *acostamento*; "**W**": "vê dobrado" kun i P. (hvor også *duplo vê*), i Br. anglicismen *dáblio*.

Sammenfatning

Leksikografens dont er utaknemmelig. En pernittengrynet anmelder evner altid at lede et eller andet frem at sætte fingeren på i det færdige værk, der hyppigere bliver genstand for ris end for ros. Som sammenfatning af denne anmeldelse er det derfor værd klart at fremhæve *Norsk-Portugisisk Ordbok* som et gennemprofessionelt kvalitetsarbejde, der fundamentalt præges af et indgående og reflekteret forhold til de to beskrevne sprog, og som ikke mindst udmærker sig ved en særdeles omfattende dækning af det fraseologiske stof. Hovedvægten er lagt på europæisk portugisisk, hvorfor en øget inddragelse af den brasilianske variant, hvis relative vægt bliver stadig mere mærkbar, fremstår som det væsentligste indsatspunkt ved en videre udbygning af ordbogen som et effektivt kommunikationsværktøj mellem den skandinaviske og den portugisisksprogede kulturkreds.